

„...a jelen és jövő érdekében...”

A Deák Ferenc Megyei Könyvtár
és a megyei könyvtári ellátás története, 1950–2010

A megyei könyvtárak szinte mindegyikénél – hol azonnal felkínálkozva, hol némi kereséssel – megtalálható a honlapon az intézmény történetének szöveges vagy kronológiai bemutatása. Úgyszintén legtöbbjüknek nyomtatott formában is megjelent már a történetük, sőt némelyikről nem is egy. Közéjük tartozik a zalaegerszegi Deák Ferenc Megyei Könyvtár.

Elsőként 1970-ben, egy megyei tanulmánykötetben volt olvasható Németh László, az akkori igazgató könyvtártörténeti írása, amely tizenhat oldalban dolgozta fel Zala megye könyvtárügyének 1945–1970 közötti időszakát, benne a megyei könyvtár közel két évtizedének eseményeit, működésének eredményeit. Másodszor a megyei könyvtár megnyitásának ötvenedik évfordulója alkalmából, a 2002-ben kiadott emlékfüzet közölte Bangó Béla tollából egy harminc oldalas, remek történeti összefoglalást.

Az ezt követő évtizedben azonban jelentős – megőrkítésre érdemes – változások következtek be a megyei könyvtár szolgáltatásaiban. Ugyanekkor az egykori igazgató, Fülöp István hagyatékából, a könyvtár múlt századi története szempontjából eddig fel nem dolgozott, új információkat tartalmazó dokumentumok váltak elérhetővé. Éppen ezért Kiss Gábor, a megyei könyvtár igazgatója joggal írhatta a 2012 őszén megjelent, *A Deák Ferenc Megyei Könyvtár és a megyei könyvtári ellátás története, 1950–2010* című kötet előszavában: „*Itt volt tehát az ideje, hogy – hat évtizeddel a hátunk mögött – megkíséreljük tudományos igénnyel megírni könyvtárunk és a vele szorosan összeforrt Zala megyei könyvtári ellátás történetét, amely a magyar művelődéstörténet egy fejezete is.*”

A kötetből megtudjuk, hogy a megyében már a reformkorban történt kezdeményezés egy nyilvános vármegyei könyvtár létesítésére, de a közkönyvtárak kialakulása valójában csak a XIX. század második felében kezdődött meg, a XX. század elejétől pedig számos településen létrejött valamilyen könyvtár. A második világháború utáni évek fejleményei már érintik a jelenlegi megyei könyvtár történetét is: államosított könyvtárak állományából kezdett el 1946-ban működni Zalaegerszezen a városi könyvtár, majd 1950-ben itt hozták létre a megye első körzeti könyvtárát. Ez utóbbi intézmény alakult át 1952 őszén, a könyvtári rendszer átszervezésekor megyei könyvtárrá – magába olvasztva a városi könyvtárat is.

A könyvtár által kiadott, ötszáz példányban megjelentett nyomtatvány ízléses borítója (borítóterv: Orbán Ildikó) képileg is érzékelteti, hogy valójában „kettős” hatvan évről van szó: egyik a jogelőd körzeti könyvtár megalapításától a kötet tartalmának tárgyidőszakáig, a másik pedig a megyei könyvtár megnyitásától a kötet

megjelenéséig számított hat évtized. A Kiss Gábor és Sebestyén Horváth Margit által szerkesztett, közel kétszáz oldalas kiadvány valóban tudományos igényű, ugyanakkor olvasmányos stílusban megírt három tanulmányt, valamint ehhez kapcsolódóan, további kiegészítő részeket tartalmaz.

Elsőként *A megyei könyvtár története; a könyvtár szolgáltatásai, gyűjteményei* címmel Kiss Gábor és Kocsisné Sipos Rozália nyújt részletes ismereteket a tanulmány címének megfelelő témakörökről. Évtizedes korszakolással (a hetvenes–nyolcvanas éveket egybevonva) ismerkedhetünk meg a könyvtári működés területeivel, a megye és a város lakosait szolgáló feladatok ellátásával. (1963-tól önálló városi könyvtár is működött Zalaegerszegen.)

Egyes szakaszok végén olvasható az évtized történéseinek összefoglalása is, amelyben ugyan a gondok is megemlítődnek, de a végső kicsengés mindig a pozitív szemléletet, a pozitív hozzáállást tükrözi, amint azt az ezredvégi évtized összefoglalójából is kiérződik: „Az 1990-es évek először szinte az összeomlás szélére sodorták könyvtárunkat; a szívós, kitartó munka, a rengeteg áldozat mégis meghozta a gyümölcsöt. Újjáépült az épület, a könyvtár egyesítette erőit és a sok fiatal, ambíciós könyvtáros újra a város és a megye meghatározó kulturális intézményévé tette az intézményt.” Ennek lett az eredménye, hogy 2000-ben a könyvtárat Pro Urbe-díjjal tüntették ki, „...a gyermekek olvasóvá nevelése, a zalaegerszegi könyvtárak együttműködése, a felsőoktatási intézmények kiszolgálása, a számítógépes információ-szolgáltatás, valamint az irodalom és művészetek támogatásáért”.

Az utolsó, az ezredforduló utáni évtized feladatait jól jellemzi fejezetének címe: „A könyv már kevés...”. Ezek az évek az újabb és újabb kihívásokkal való szembenézés, és az arra adott válaszok korszaka volt. A szakfelügyeleti rendszer, az országos programsorozatokba való bekapcsolódás, a dokumentumbeszerzés pénzügyi gondjai, ugyanakkor raktározási problémák, az internetes szolgáltatások kiterjesztése és népszerűsítése mellett két további, meghatározó eseményt kell kiemelni (ahogyan a történetírók is teszik). Ezek pedig a kistérségi, mozgókönyvtári szolgáltatás megyei rendszerének létrehozása és működtetése, valamint az európai uniós pályázatokon való sikeres részvétel. A könyvtártörténeti tanulmányt az olvasószolgálati tevékenység 1951 és 2010 közötti statisztikai adatait tartalmazó táblázatok zárják.

A könyvtár történetéhez szervesen kapcsolódik Sebestyén Horváth Margitnak *A megyei könyvtári ellátás története* című tanulmánya. A bevezető fejezetben pontosan megfogalmazódik e rész programja: „... nagyobb korszakokra bontva mutatjuk be a zalai városok és községek könyvtártörténeti szempontból legfontosabb eseményeit, figyelembe véve az országos tendenciákat, a helyi sajátosságokat. Kiemeljük a községi könyvtári ellátás létrejöttét és működtetésének különböző formáit, amelyek megszervezésében a megyei könyvtárnak nagy szerepe volt”. A kitűzött célt a megye legfontosabb jellemzőinek rövid leírása után következő, a szöveget statisztikai táblázatokkal is kiegészített fejezetek révén éri el a szerző. Elsőként a könyvtári hálózat kialakításának kezdő lépéseit tárgyalja, az 1950–1952 közötti időszakot, amelyben visszatekint a XIX. századi, illetve a XX. századi előzményekre is, majd ezt követően ismerteti a körzeti könyvtári rendszer kiépítését. A következő rész a tanácsi rendszerben (1952–1988) megvalósított községi könyvtári ellátásról szól, kiemelten foglalkozva a megyei és a járási, illetve a későbbiekben a városi könyvtárak területi szolgáltató szerepével. Végül a rendszerváltozás utáni időszakban (1990–2011) kialakult, kialakított könyvtári szol-

gálatásokkal ismerkedhetünk meg. Ennek a korszaknak az összefoglalásaként ismét a szerzőt idézzük: „... a könyvtárak jól reagáltak a kor kihívására, a könyvtári rendszer szervezett, képesek a hálózatszerű működésre, az összefogásra. Ezt bizonyítja a kistélepi könyvtári ellátás átalakítása, közös pályázatok és az együttműködésen alapuló megyei programok lebonyolítása is”.

A történeti tanulmányokat lezáróan, *A Deák Ferenc Megyei Könyvtár gyermekkönyvtárának története* címmel, Oláh Rozáliának az 1952–2010 közötti évekre vonatkozó munkája olvasható. Más könyvtár esetében ez valószínűleg furcsán hatna, de zalaegerszegi vonatkozásban jogos módszer a külön tárgyalás, mivel a megyei gyermekkönyvtár 1954-től negyven éven át külön – esetenként mostohának érzett –, önálló életet élt a „felőtt” könyvtár épületén kívül, és csak 1995 januárjától kerültek ismét közös fedél alá. A történet korszakolását ebben az esetben az elhelyezések változásai határozzák meg. A statisztikai táblázatokkal is ellátott történeti tanulmány végén részletes ismertetést kapunk a gyermekkönyvtári szakmódszertani munka főbb állomásairól is. Ezen a területen is a tenniakarás, a szolgálat szelleme érzékelhető a feladatok ellátásában, amelyet a szerző így fogalmaz meg: „Szakmai elkötelezettségünk, hivatásszeretetünk azért tudott megmaradni – a számos nehézség ellenére –, mert egymást mindig segítők, a közös munkát együtt végző, csapatban dolgozó munkatársakként tevékenykedtünk – legfőbb partnereink, a gyerekek és az őket kísérő felnőttek szolgálatára”.

A három tanulmány földrajzi, intézmény- és személynév vonatkozású információit a Tóth Dezsőné által szerkesztett, egyesített mutató teszi visszakereshetővé.

Jogosnak érezzük, hogy a megyei könyvtár (és a hozzá szorosan kapcsolódó megyei könyvtári ellátás) történetét három, különböző megközelítésű, egyenként is magas színvonalú tanulmány dolgozza föl. Egy ilyen szerkezetű kötetben azonban óhatatlanul előfordulhatnak, sőt, elő is kell, hogy forduljanak ismétlődések. A kérdés csak az, hogy ezek megmaradnak-e a szükséges mértéken belül. Nos, elmondhatjuk, hogy megmaradtak, kivéve talán a reformkori könyvtári kezdeményezést, amelyet elegendő lett volna csak egyszer részletesen ismertetni, a másik tanulmányban pedig csupán utalni rá. A szerzők láthatóan alaposan feldolgozták a történetükre vonatkozó különböző irattári anyagokat, mégis a jegyzetapparátusban ennek alig észlelhető a nyoma. Nem történt meg a hivatkozási formák kötetben belüli teljes mértékű egységesítése avval, hogy kizárólag a gyermekkönyvtári tanulmány jelzi hivatkozásaiban a webes elérés lehetőségét is. (Ennek akkor lesz majd jelentősége, ha egy idő után felkerül a kötet az internetre.)

A tanulmányokat kiegészítő részek is értékes könyvtártörténeti információkat tartalmaznak. Öt neves – már nem élő – egykori megyei könyvtári igazgató, illetve munkatárs életrajzát, munkásságát ismerteti Kiss Gábor. A körzeti, valamint a megyei könyvtár eddigi több mint kétszáz munkatársának névsorát állította össze Tóth Judit, közölve alkalmazásuk lehetőség szerinti pontos kezdő és záró dátumát (év, hónap, nap). A jelenlegi munkatársaknál természetesen csak a kezdő dátum szerepel. A könyvtár saját kiadványai a tanulmányban felsoroltnak, így itt csak a megyei könyvtárról 1952 októberétől 2012 júniusáig megjelent közleményeket tartalmazza a Fatér Bernadett által szerkesztett, *A Deák Ferenc Megyei Könyvtár történetének bibliográfiája* című összeállítás. A 623 számozott tétel közül azoknál, ahol ez a címből nem derülne ki, rövid annotáció tájékoztat a közlemény témájáról.

A kötet anyagát a megyei könyvtár és a könyvtári hálózat történetére vonatkozó, az ötvenes évek eleje és 2011 januárja között készült fotók jegyzéke zárja. A képek azonban nem a nyomtatvány oldalain, hanem a hátsó borító belső oldalához (levegőben) rögzített CD-n tekinthetők meg. Kitűnő megoldás, egyrészt mivel így kiváló minőségben nézhetők a képek, másrészt pedig, amennyiben a későbbiekben az internetre is fölkerül a kötet anyaga, akkor beilleszthetők lesznek a tanulmányszövegek megfelelő helyére. A képaláírással ellátott, számozott 125 fotó, a megyei könyvtár átalakítás előtti első épületétől kezdve időrendben követi egymást, a kilencvenes évektől már színesben. A képek sorát a könyvtári kiadványok címlapjait követően a megyei könyvtári igazgatók arcképei zárják.

A megyei könyvtár történetéről szóló rész záró bekezdései kitérnek a gazdálkodás 2012. év kezdetétől történő változásokra is. Most viszont, amikor e kötet ismertetését írom, újabb változások következnek be 2013 elejétől az intézmény életében: Kibővül a neve (Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtár), megváltozik az irányító és felügyeleti, a fenntartó, továbbá a gazdálkodási feladatokat ellátó szerv. Mindez azonban semmit nem változtat azon a szemléleten, amelyet Kiss Gábor igazgató, a „Kedves olvasó”-nak szóló előszavában fogalmazott meg: „*A hat évtized [...] olyan tőke, melyet sikeresen tudunk a jelen és jövő érdekében kamatoztatni. A hasznát pedig megosztjuk Veled...*”

(A Deák Ferenc Megyei Könyvtár és a megyei könyvtári ellátás története, 1950–2010. [Szerk. Kiss Gábor, Sebestyén Horváth Margit], Zalaegerszeg, Deák Ferenc Megyei Könyvtár, 2012. 183 p.)

Kégli Ferenc

A könyvnyomtatás termő fája

Az elmúlt évben látott napvilágot a *Régi Magyarországi Nyomtatványok* negyedik tomusa, amely az 1656–1670 között magyar nyelven vagy Magyarország területén megjelent kiadványokat regisztrálja (ismertetése: Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2012. 10. sz. 55–60. p.). A bibliográfiai kézikönyvet a szakmai nyilvánosságnak a kötet szerkesztői, munkatársai az Országos Széchényi Könyvtárban 2012. április 16-án tartott tudományos konferencián mutatták be. A rendezvényen elhangzott előadások szerkesztett szövegeit tartalmazza a *Sylvae typographicae. Tanulmányok a Régi Magyarországi Nyomtatványok 4. kötetének (1656–1670) megjelenése alkalmából* című, illetve alcímű kiadvány. A kötet a *Magyar Könyvszemle és a MOKKA-R Egyesület füzetei* elnevezésű sorozat ötödik darabjaként vált hozzáférhetővé. Nem előzmények nélküli a most megjelent tanulmánygyűjtemény, az RMNy harmadik kötetét 2000. október 12-én szintén tudományos ülésen mutatták be a nemzeti könyvtárban, és az akkori előadások 2001-ben kerültek az érdeklődők kezébe a *Fejezetek 17. századi nyomdászatunkból* című kötetben.